

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/SPI1342V3SI5Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 5/5 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

- Кайпова Малика Дауытбай қизи*
ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ ТАРИХИЙ МАДАНИЙ ОБЪЕКТЛАР ВА УЛАРНИНГ ҲУДУДДА
ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ9-13
- Фарманова Гульнара Комилевна*
АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ Г.А.ПУГАЧЕНКОВОЙ НА ТЕРРИТОРИИ
САМАРКАНДСКОГО СОГДА 14-19
- Aminov Xurmatbek Вахрат о'g'li*
HUNARMANDCHILIK RIVOJI UCHUN YANGI IMKONIYATLAR20-25
- Мустафоев Жонибек Аралбоевич*
“ПАХТА ИШИ”НИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ҲАЁТГА ТАЪСИРИ ВА УНИНГ ФОЖИАЛИ
ОҚИБАТЛАРИ (НАВОЙИ ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 26-31
- Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li*
O'ZBEKISTON TARIXIY TARAQQIYOTNING ZAMONAVIY BOSQICHIDA IJTIMOY DAVLATNI
SHAKLLANTIRISHNING KONSTITUTSIYAVIY ISTIQBOLLARI32-36
- Маҳмудон Эркин Асқаралиевич*
АРАБ ХАЛИФАЛИГИ ИСТИЛОСИ ДАВРИДА ФАРҒОНАДАГИ СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР37-45
- Назаров Комил Шамсуддинович*
ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТИЗИМИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МАСАЛАЛАРИ46-51
- Матажонов Раҳимжон Акратович*
O'ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK YILLARIDA TARIXCHI KADRLAR TAYYORLASH SOHASI
HUQUQIY ASOSLARINING YARATILISHI52-58
- ### 08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ
- Остоноқулов Азамат Абдукаримович, Султонов Омон Жума ўғли*
ДАВЛАТ ОТМЛАРИДА БЮДЖЕТДАН ТАШҚАРИ МАБЛАҒЛАР ҲАРАКАТИ ТЎҒРИСИДАГИ
ҲИСОБОТЛАРНИНГ АХБОРОТ ИМКОНИАТЛАРИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 59-69
- Narmamatov Ixtiyor Baxtiyorovich*
DEVELOPMENT ADVANTAGES OF CASHLESS PAYMENTS IN THE PAYMENT SYSTEM OF
UZBEKISTAN 70-75
- Хамраев Джамшид Панжиевич*
ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИДА МАҲАЛЛИЙЛАШТИРИШНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ
ИҚТИСОДИЙ МОҲИЯТИ, РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ ВА ЗАРУРЛИГИ 76-81
- Кулибоев Азамат Шоназарович*
ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА ҲИСОБ СИЁСАТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ
УСЛУБИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 82-91
- Axmedova Nazokat Zikirillo qizi*
KORXONA MARKETING STRATEGIYASIDA RAQAMLI STRATEGIYADAN FOYDALANISH
USULLARI VA AFZALLIKLARI 92-97

<i>Саатмуротов Шохрух</i> МИНТАҚАДА САНОАТ ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ БАҲОЛАШ ОМИЛЛАРИ	98-103
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> АҚШ ИҚТИСОДИЁТИНИНГ ИННОВАЦИОН ТИЗИМИ ОМИЛЛАРИ, ТАРКИБИ ВА РИВОЖЛАНИШ НАЗАРИЯСИ	104-113
<i>Кадиров Лутфулло Халимович</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ МОЛИЯВИЙ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МУАММОЛАРИ	114-121
<i>Ibragimova Zarema Zokirovna</i> DUNYONING IQTISODIY RIVOJLANGAN MAMLAKATLARINING BOSHQARUV TASHLILINI TASHKIL ETISH VA ULARNI ICHKI IQTISODIYOTGA TATBIQ ETISH TAJRIBASI	122-129
<i>Қодиров Азизжон Анварович</i> «COVID-19» ИНҚИРОЗИНИНГ ЖАҲОН ЭКОТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСИ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ	130-137

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Sharipov Dilshod Baxshilloyevich</i> JON LOKKNING TABIIY HOLAT VA TINCHLIKKA OID QARASHLARI	138-145
<i>Rahmatova Xolidaxon Xolikovna</i> ХОҲА АНРОР ВАЛИЙНИНГ ТИНЧЛИК, ОСОЙИШТАЛИК ВА НАМЎНАТЛИККА ДОИР Г'ОЙАЛАРИ – ВАРҚАРОР ТАРАҚҚИЙОТ ОМИЛИ СИФАТИДА	146-151
<i>Орзиев Иқболжон</i> АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА СЕКУЛЯРИЗМ ОМИЛИНИНГ ИЖТИМОЙ АҲАМИЯТИ	152-157
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> ILMIY MUAMMOLARNI HAL ETISHDA VAHS-MUNOZARALARNING TUTGAN O'RNI.....	158-165

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Israil Mukaddas Irgashevna</i> BOSMA MEDIA TILINING SOTSIOLINGVISTIK ASPEKTDI O'RGANISH USULLARI	166-172
<i>Nishonova Xurshida Yusufjanovna</i> A'ZAM O'KTAM SHE'RIYATIDA MILLIY RUHNING IFODALANISHIDA E'TIQODIY QARASHLAR	173-178
<i>Маматкулова Камола Шавкат кизи</i> ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ПОНЯТИЯ ПРЕЦЕДЕНТНОСТИ В ЛИНГВИСТИКЕ И ЕГО РОЛЬ В ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ	179-184
<i>Hamroyeva Dilfuza Jamolovna</i> O'ZBEK XALQ QO'SHIQLARIDA YUZ SOMATIZMINING BADIY TALQINI	185-189
<i>Mahmudova Xushnoza Ravshanbekovna</i> OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA MOLIVAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISH	

MASALALARI	190-195
<i>Ismonova Yorqinoy Abdumutalib qizi</i> ROMANDA ROVIY BOLA OBRAZI.....	196-200
<i>Mirzoyev Masudjon Kimsanovich, Niholchonova Navbahor</i> FARZONA XO'JANDIY SHE'RLARIDA MIFOLOGIK PERSONAJLAR BADIY IFODASINING XUSUSIYATLARI	201-206
<i>Kholiyorov Bunyod</i> THE CONDITION OF DEVELOPMENT OF LEXICAL COMPETENCE USING AUTHENTIC MATERIALS IN TEACHING ENGLISH IN NON-PHILOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS	207-213
<i>Hazratqulov Mutallib Rashidovich, Gulxanova Fotima, Qarshiboyeva Muborak</i> NUTQNI IDROK ETISH QONUNIYATLARI	214-219

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Файзиев Шухрат Хасанович</i> ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	220-225
<i>Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li</i> ATOM ENERGIYASINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI	226-233
<i>Safoeva Sadoqat Musoeva</i> IJTIMOIY TARMOQLARDA FUQAROLIK-HUQUQIY MUNOSABATLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ISTIQBOLLARI	234-246
<i>Бокиев Жаҳонгир Нурматжон ўғли</i> АЛОҲИДА ТАЪЛИМ ЭҲТИЁЖЛАРИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ОЛИЙ ТАЪЛИМ ОЛИШ ҲУҚУҚИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ	247-253
<i>Турсунова Маликахон Улуғбековна</i> ЗАМОНАВИЙ ДАВЛАТДА ДИПЛОМАТИК ФАОЛИЯТ ШАКЛЛАРИ: ИСЛОХОТЛАР ВА ҚОНУНЧИЛИК ТАРТИБОТИГА БЎЛГАН ЭҲТИЁЖ	254-258

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Atamatov Abduxalil Salomovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MUSTAQIL SOATLARNI O'QITILISHINING KOMPETENSIYAVIY O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	259-265
<i>Omarova Gavhar Sadikovna</i> HUQUQ FANINI O'QITISHDA TA'LIMNI TABAQALASHTIRISHNING PEDOGOGIK-PSIXOLOGIK JIHATLARI: DIDAKTIK O'YINLAR MISOLIDA	266-271
<i>Baratov Jo'raqo'zi Shukurjon o'g'li</i> BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART TOPSHIRIQLARNING ROLI VA AHAMIYATI	272-277

<i>Kuchkarova Arofathon</i> THE IMPORTANCE OF GEOGEBRA IN ENHANCING STUDENTS' LEARNING OF MATHEMATICS AT SCHOOLS	278-283
<i>Tojiyeva Xolida Baxtiyorovna</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARI ADABIYOT DARSLARIDA ASAR BADIYYATINI O'QITISH TARIXI	284-288
<i>Masharipov Ravqat Madraximovich</i> KURASH BILAN SHUG'ULLANUVCHI TALABA SPORTCHILARDA TAYYORGARLIK BOSQICHLARINI KUN VA HAFTALIK MIKROTSIKLLARDA MASHG'ULOT YUKLAMALARINI OPTIMAL ME'YORLASH	289-295
<i>Niyozmatov Anvar Bahodirovich</i> XORAZM XALQ O'YINLARI	296-303
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> OLIJ TA'LIM MUASSASASI TALABALARIDA LIDERLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI	304-309
<i>Kejaboev Abdusalim Erkaboevich</i> PEDAGOGIK MENEJMENT VA ZAMONAVIJ RAHBAR KOMPETENTLIGI	310-315
<i>Axmadjonova Farangiz Axrorjon qizi</i> OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA MASOFAVIY TA'LIM MAZMUNI VA TA'LIM JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISHNING DIDAKTIK - USLUBIJ TA'MINOTI	316-322

12.00.00- Юридик фанлар

Safoeva Sadoqat Musoeva

Yuridik fanlari nomzodi, Toshkent shahar sudining
fuqarolik ishlari bo'yicha sudlov hay'ati sudyasi
sadokatsafojeva@gmail.com

IJTIMOYIY TARMOQLARDA FUQAROLIK-HUQUQIY MUNOSABATLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ISTIQBOLLARI

Annotatsiya. Maqolada ijtimoiy tarmoqlardagi fuqarolik-huquqiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalari ko'rib chiqiladi. U joriy tartibga solish mexanizmlari va ularning cheklovlari, fuqarolik qonunchiligini ijtimoiy tarmoqlarda qo'llashdagi qiyinchiliklar kabi mavzularni qamrab oladi va fuqarolik-huquqiy tartibga solishning kelajagi bo'yicha istiqbolli takliflarni taqdim etadi. Shuningdek, maqolada O'zbekistonning amaldagi me'yoriy-huquqiy bazasi tahlil qilingan, uni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan, ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishning xalqaro standartlari va amaliyoti, jumladan, xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishning qiyosiy tahlili yoritilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolik-huquqiy munosabatlar, ijtimoiy tarmoqlar, huquqiy tartibga solish, qonunchilik bazasi, xalqaro standartlar, qiyosiy tahlil.

Safoeva Sadokat Musoevna

Candidate of legal sciences, judge of the Judicial Collegium for
Civil Cases of the Tashkent City Court

PROSPECTS FOR LEGAL REGULATION OF CIVIL LEGAL RELATIONS IN SOCIAL NETWORKS

Abstract. The article touches upon topical issues of legal regulation of civil law relations in social networks. It covers topics such as current regulatory mechanisms and their limitations, challenges in applying civil law to social media, and offers a perspective on the future of civil law regulation. The article also analyzes the current regulatory framework of Uzbekistan, offers recommendations for its improvement, and highlights international standards and practices of social media regulation, including a comparative analysis of social media regulation in foreign countries.

Key words: civil law relations, social networks, legal regulation, regulatory framework, international standards, comparative analysis.

Сафоева Садокат Мусоевна

Кандидат юридических наук, судья судебной коллегии
по гражданским делам Ташкентского городского суда

ПЕРСПЕКТИВЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЯХ

Аннотация. статья затрагивает актуальные вопросы правового регулирования гражданско-правовых отношений в социальных сетях. Она охватывает темы, такие как существующие механизмы регулирования и их ограничения, проблемы применения гражданского права к социальным сетям, и предлагает перспективу на будущее гражданско-правового регулирования. Статья также анализирует действующую нормативно-правовую базу Узбекистана, предлагает рекомендации по ее совершенствованию, и освещает международные стандарты и практику регулирования социальных сетей, включая сравнительный анализ регулирования социальных сетей в зарубежных странах.

Ключевые слова: гражданско-правовые отношения, социальные сети, правовое регулирование, нормативно-правовая база, международные стандарты, сравнительный анализ.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPI1342V3SI5Y2023N34>

Kirish. Bugungi hayot tarzimizga, xususan, muloqot qilish va ma'lumot almashish uslubimizga zamonaviy ijtimoiy tarmoqlar sezilarli o'zgarishlar kiritdi. Hozirda Facebook, Twitter va Instagram, Telegramm kabi ijtimoiy tarmoq platformalar bizning kundalik hayotimizning ajralmas qismi bo'lib, dunyo bo'ylab milliardlab foydalanuvchilar tomonidan faol ishlatiladi. Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning to'satdan paydo bo'lishi va odamlar hayotiga kirib borishi o'tmishda hech qachon bo'lmagan huquqiy muammolarni keltirib chiqardi. Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarning o'zaro bog'liqligini oshiradi, tezkor va ba'zan impulsiv aloqa va axborot almashinuvining yangi shakllarini ochadi [16]. Bu esa tuhmat, mualliflik huquqi, shaxsiy daxlsizlik va hatto jinoiy qonunlar kabi turli qonunlarga zid bo'lishi mumkin bo'lgan kontentning, jumladan, foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontentning buzilishi xavfiga olib keladi. [5]. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarning transmilliy tabiati milliy qonunlar va yurisdiksiyani qo'llashda murakkablikni oshiradi, chunki foydalanuvchi ma'lumotlari va serverlari har birining o'ziga xos qonunchiligiga ega bo'lgan turli mamlakatlarda joylashgan bo'lishi mumkin [21].

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar orqali kontent yaratish va tarqatishning qulayligi dezinformatsiya, kiberbullying va nafratni qo'zg'atish potentsialiga oid xavotirlarni keltirib chiqaradi. Marvik va Lyuis [14] tomonidan olib borilgan tadqiqotga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlar zararli ma'lumotlarni tarqatish va shaxslarni bezovta qilishni xohlovchilar qo'lidagi vositaga aylanib, bu orqali ham shaxslarga, ham butun jamiyatga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan zaharli muhitni yaratib bergan. Ularning fikricha, ushbu muammolarni hal qilish uchun shaxs huquqlarini himoya qilish va jamoat tartibini saqlash o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydigan huquqiy tartibga solishga global yondashuv zarur.

Biroq, ijtimoiy tarmoqlardagi huquqiy muammolar foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontent bilan cheklanmaydi. Solowe va Schwartz ijtimoiy tarmoq provayderlari tomonidan shaxsiy ma'lumotlarni to'plash, ishlatish va tarqatish bilan bog'liq muammolarni ta'kidlaydi. Ushbu amaliyot foydalanuvchilarning shaxsiy huquqlarini buzishi va ma'lumotlarning buzilishi, shaxsni o'g'irlash va kiberjinoyatlarning boshqa shakllariga olib kelishi mumkin. Mualliflar ushbu muammolarni hal qilish uchun kuchli maxfiylik qonunlari va ma'lumotlarni himoya qilish qoidalarini qabul qilishni taklif qiladilar [18].

Ijtimoiy tarmoq provayderlarining foydalanuvchilar tomonidan joylangan kontent uchun qonuniy javobgarligi haqidagi savolga e'tibor qaratish lozim. Gillespi ta'kidlaganidek, ijtimoiy tarmoqlar odamlar o'z fikrlarini erkin ifoda eta oladigan jamoat joylari bo'lib ko'rinsada, aslida ular o'z qoidalariga ko'ra kontentni moderatsiya qila oladigan xususiy kompaniyalardir. [8]. Bu ularning qonuniy javobgarligi va foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontent uchun qanchalik javobgar bo'lishi kerakligi haqida savollarni tug'diradi.

Ijtimoiy tarmoqlar aloqa va axborot almashish sohasida o'zgartiruvchi rol o'ynaganiga qaramay, u ko'plab murakkab huquqiy muammolarni keltirib chiqardi. Bu savollar globallashuv va transchegaraviy faoliyat kontekstida milliy qonunchilikning qo'llanilishi, zararli kontent muammosi va uning foydalanuvchilar va jamiyat uchun oqibatlarini, raqamli asrda maxfiylik masalalari, kontent yaratish va tarqatish kontekstida ijtimoiy media provayderlarining roli va mas'uliyatini aniqlash kabi keng mavzularni qamrab oladi. Ijtimoiy tarmoqlar va umuman raqamli asrning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda, ushbu muammolarni hal qilish har tomonlama va nozik huquqiy yondashuvni talab qiladi. Bunday yondashuv chegaralar qisqargan, ma'lumotlar milliy chegaralarni aql bovar qilmaydigan tezlikda kesib o'tadigan va bir voqea yoki xabarning ta'siri butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarga tarqalishi mumkin bo'lgan raqamli makonning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak.

Ushbu ilmiy ishda biz ijtimoiy tarmoqlarni huquqiy tartibga solish bilan bog'liq ko'plab asosiy masalalarni yoritishga intilamiz. Ma'lumki, huquqiy munosabat ishtirokchilarining yuridik jihatdan tengligiga asoslangan mulkiy, shaxsiy, tashkiliy munosabatlarni tartibga solishda fuqarolik huquqining o'rni beqiyosdir.

Fuqarolik-huquqiy tartibga solishning kelajagini ko'rish uchun muammoning fuqarolik-huquqiy yechimini tahlil qilish va mavjud tartibga solish mexanizmlari va ularning cheklovlarini o'rganishdan boshlaymiz. Keyin biz O'zbekistondagi amaldagi me'yoriy-huquqiy bazani baholashga o'tamiz va xalqaro standartlar va ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish amaliyotini hisobga olgan holda uni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beramiz. Bu bizni xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishning qiyosiy tahliliga undaydi. Ijtimoiy tarmoqlarga fuqarolik qonunchiligini qo'llash bilan bog'liq aniq masalalarni avvalgi kuzatishlarimiz va xulosalarimiz doirasida muhokama qilamiz.

Muhokama. *Fuqarolik-huquqiy qaror.* Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish fuqarolik qonunchiligi ularni hal qilishda asosiy rol o'ynaydigan muammolarga olib keladi. Jinoiy, fuqarolik va tartibga solish qonunlarining murakkab o'zaro bog'liqligiga qaramay, fuqarolik himoyasi ko'pincha ushbu platformalarda yetkazilgan zararni qoplashning samarali mexanizmlarini taklif qiladi.

Cambridge Analytica kabi holatlarda yuzaga keladigan maxfiylik masalalari fuqarolik qonunchiligi shaxsiy ma'lumotlari noto'g'ri foydalanilgan shaxslarni qanday himoya qilishini ko'rsatadi. Fuqarolik qonunchiligiga ko'ra, shaxslar shaxsiy daxlsizlik huquqini buzgan tashkilotlarga qarshi da'vo qo'zg'atishi mumkin. Misol uchun, AQShda Federal Savdo Komissiyasi Facebookni sudga berdi, natijada maxfiylik qoidalarini buzganlik uchun 5 milliard dollar to'lashdi.

Ijtimoiy tarmoqlarda tuhmat - fuqarolik qonunchiligi muhim rol o'ynaydigan yana bir sohadir. Qo'shma Shtatlardagi Restatement (Second) of Sports (1977) ning ikkinchi nashriga ko'ra, ijtimoiy tarmoqdagi boshqa shaxs haqida tuhmat qiluvchi ma'lumotlarni tarqatuvchi shaxs zarar uchun javobgarlikka tortilishi mumkin. Bu tamoyil Yevropa fuqarolik huquqi tizimlarida, masalan, Germaniya Fuqarolik kodeksida ham tan olingan. [10]

Biroq, fuqarolik qonunchiligi Twitter misolida bo'lgani kabi kontentni moderatsiya qilish masalalarini hal qilishda murakkabroq rol o'ynaydi. Bu yerda AQSH Aloqa to'g'risidagi qonunning 230-moddasi bo'yicha ijtimoiy platformalarga berilgan daxlsizlik qizg'in bahs-munozaralarga sabab bo'ldi. Ushbu qonun platformalarni foydalanuvchi kontenti va ayrim

kontentga kirishni cheklash yoki olib tashlash bo'yicha qabul qilingan qarorlar uchun fuqarolik javobgarligidan himoya qiladi. [12]

Dezinformatsiyadan himoya qilish kontekstida fuqarolik qonunchiligi muayyan hollarda himoya vositalarini taqdim etishi mumkin. Biroq, Suzor va uning hamkasblari ta'kidlaganidek, muammo ushbu kafolatlar va so'z erkinligi huquqi o'rtasidagi muvozanatni topishdadir. Masalan, Janubiy Koreyada "Axborot-kommunikatsiya tarmoqlaridan foydalanishni rag'batlantirish" va "Axborotni himoya qilish to'g'risida"gi qonun soxta xabarlar uchun fuqarolik choralari ko'rish imkonini beradi, bu esa so'z erkinligining buzilishi ehtimoli haqida xavotir uyg'otadi.

Ijtimoiy tarmoqlar ustidan davlat nazorati kontekstida, Xitoy misolida bo'lgani kabi, fuqarolik qonunchiligi davlat manfaatlarining ustuvor roli tufayli kamroq samarali bo'lishi mumkin.[22]. Biroq, xalqaro inson huquqlari huquqi, ularni amalga oshirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarga qaramay, bunday nazoratga qarshi turish uchun me'yoriy asos yaratishi mumkin. Shunday qilib, fuqarolik huquqi ijtimoiy tarmoqlar bilan bog'liq ayrim huquqiy muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynashi mumkin bo'lsa-da, bu to'liq yechim emas. Fuqarolik huquqlarini himoya qilish, aralashuvni tartibga solish va texnologik yechimlarni qo'llashni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv zarur bo'ladi.

Mavjud tartibga solish mexanizmlari va ularning cheklovlari. Turli darajalarda yaratilgan ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish choralari ko'pincha bu soha ularga qo'yadigan murakkab muammolarni hal qilish uchun yetarli darajada samarali emas. Ayrim mamlakatlar darajasida qoidalar sezilarli darajada farqlanadi. AQShda "Aloqa to'g'risida"gi qonunning 230-moddasiga muvofiq, ijtimoiy tarmoq foydalanuvchi kontenti uchun qonuniy javobgarlikdan keng himoyalangan.[12]. Ammo bu yondashuv jazosiz holda zararli kontentning tarqalishiga yo'l qo'ygani uchun tanqid qilinyapti va islohotga chaqiruvchi ovozlar tobora kuchayib bormoqda.[3]. Boshqa tomondan, Yevropa Ittifoqi o'zining umumiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi reglamentida (GDPR) yanada faol tartibga solish yondashuvini qabul qildi, ammo uning maxfiylik buzilishining oldini olishdagi samaradorligi hali ham shubhali.

Ijtimoiy platformalarni o'z-o'zini tartibga solish - qo'llaniladigan yana bir strategiya. Biroq, uning kamchiliklari ham bor. Xususan, kontent masalalari bo'yicha "Oliy sud" sifatida e'lon qilingan Facebook'ning Kontentni nazorat qilish kengashi shaffoflik va javobgarlik yo'qligi uchun tanqid qilingan.[8]. Bundan tashqari, o'z-o'zini tartibga solish ko'pincha global ijtimoiy media muammolari va yurisdiksiyadagi farqlardan kelib chiqadigan muammolarni yetarli darajada hal qila olmaydi.[20].

Xalqaro qoidalar ham o'ziga xos to'siqlarga duch keldi. Kiberjinoyatchilik bo'yicha Budapesht konvensiyasi xalqaro hamkorlikda sezilarli muvaffaqiyat bo'lsada, ko'plab davlatlar, jumladan, Xitoy ham unga qo'shilmagan.[13]. Bundan tashqari, BMTning hukumat ekspertlar guruhi tomonidan amalga oshirilgan ishlar kabi kibermakonda majburiy xalqaro xatti-harakatlar normalarini o'rnatishga urinishlar ham o'z maqsadiga erisha olmadi.[2].

Tarkibni avtomatlashtirilgan moderatsiyalash va shifrlash kabi texnologik yechimlar ham normativ-huquqiy bazaga hissa qo'shadi. Biroq, ularning cheklovlari bor. Avtomatlashtirilgan moderatsiya tizimlari ko'pincha inson tili va madaniy kontekstning nozik tomonlarini tushunishda qiyinchiliklarga duch keladi, bu esa xatolarga olib keladi. Maxfiylikni qandaydir darajada himoya qilishni ta'minlovchi shifrlash huquqni qo'llashga to'sqinlik qilgani va noqonuniy harakatlarga yo'l qo'ygani uchun tanqid qilingan. Ijtimoiy tarmoq uchun mavjud

tartibga solish mexanizmlari zaif tomonlardan xoli emas va ko'pincha ushbu platformalar bilan bog'liq ko'plab muammolarni samarali hal qila olmaydi. Ushbu muammolarni hal qilish tarkibni moderatsiya qilish, maxfiylikni himoya qilish va so'z erkinligiga bo'lgan ehtiyojni muvozanatlashtiradigan yanada murakkab, qatlamli yondashuvni talab qiladi.

Fuqarolik huquqiy tartibga solishning istiqboli. Mavjud tartibga solish mexanizmlarining kamchiliklari ijtimoiy tarmoqlarni yanada fuqarolik-huquqiy tartibga solish zarurligini ta'kidlaydi. Bu fikrni huquqshunos olimlar, siyosatchilar va hatto ayrim soha rahbarlari ham ko'proq qo'llab-quvvatlamogda.[11] Keyingi tartibga solish yordam berishi mumkin bo'lgan sohalardan biri bu ijtimoiy media mas'uliyatini aniqroq belgilashdir. Qo'shma Shtatlardagi 230-bo'lim platformalarga keng immunitet beradi, ammo yaqinda Facebook ma'lumotlari mojarosi - Kembrij Analytica foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilishni asosan platformalarning o'z qo'liga topshirish bilan bog'liq xavflarni ta'kidlaydi.[12] Fuqarolik qonunchiligi shaxsiy huquqlar va himoya vositalariga e'tibor qaratgan holda foydalanuvchilarni himoya qilish uchun mustahkam asos bo'lishi mumkin.

Yana bir soha - kontentni moderatsiya qilish. Facebook va Twitter kabi platformalar moderatsiya amaliyotlarini yaxshilashga harakat qilgan bo'lsa-da, ularning qoidalari va ijro mexanizmlari ko'pincha noaniq va nomuvofiq hisoblanadi.[17]. Aniqroq kontent moderatsiyasi standartlarini belgilash orqali fuqarolik qonunchiligi shaffoflik va javobgarlikni oshirishi mumkin.

Biroq, fuqarolik-huquqiy tartibga solishni davom ettirish chaqirig'i bahs-munozaralardan xoli emas. Tanqidchilar ortiqcha tartibga solish va uning so'z erkinligi va innovatsiyalarga ta'siridan xavotirda. Masalan, huquqshunos olim Jek Balkin raqamli platformalar bilan bog'liq noyob muammolarni hal qilishda birinchi tuzatish tamoyillarini hurmat qiladigan "Yangi maktab nutqi qoidalari" yondashuvini qo'llab-quvvatlaydi.[1].

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solish ushbu platformalarning global xususiyatini hisobga olishi kerak. Milliy yurisdiksiyalarda ildiz otgan an'anaviy fuqarolik huquqi tamoyillari yurisdiksiyaviy nizolar va sud qarorlarini ijro etish kabi transchegaraviy muammolarni hal qilishda kurash olib borishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarni yanada fuqarolik tartibga solish chaqirig'i ushbu platformalar keltirib chiqaradigan huquqiy muammolarning murakkabligi tobora ortib borayotgan tan olinishini aks ettiradi. Shuningdek, u yanada samarali va muvozanatli normativ-huquqiy bazani yaratish uchun fuqarolik huquqi, jinoyat huquqi va xalqaro huquq elementlarini, shuningdek, o'z-o'zini tartibga solish va texnologik yechimlarni birlashtirgan kompleks yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

O'zbekistonning amaldagi qonunchilik bazasi. O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solishning rivojlanishini o'rganish nisbatan yangi tarixiy davrni qamrab oladi. Mamlakatning raqamli sohadagi ishtirokning rivojlanib borayotgan dinamikasi imkoniyatlardan optimal foydalanishni ta'minlash va raqamli asr yaratayotgan muammolarni yengib o'tishga qaratilgan qonunchilik va siyosat sohasidagi izchil islohotlar bilan birga bo'ldi. Ta'kidlash joizki, bu islohotlarga O'zbekistondagi umumiy ijtimoiy-siyosiy sharoit katta ta'sir ko'rsatdi.

Ko'pgina post sovet davlatlari tomonidan qabul qilinganidek, O'zbekiston hukumatining ijtimoiy tarmoq bo'yicha asosiy strategiyasi ehtiyotkorlik va nazoratdan iborat edi. Ushbu joylashuv davlat sektorida raqamli texnologiyalardan foydalanish uchun asoslarni belgilaydigan "Axborotlashtirish to'g'risida"gi qonun (2004) kabi qonun hujjatlarida o'z aksini

topgan, biroq ayni paytda raqamli kontent ustidan keng davlat nazoratini ta'minlaydigan qoidalarni o'z ichiga oladi. Ushbu qonun tanqidchilarining ta'kidlashicha, u onlayn so'z erkinligini cheklashi va shaxsiy daxlsizlik tamoyilini buzishi mumkin.

2010-yillar boshida hukumat ijtimoiy tarmoq imkoniyatlarini iqtisodiy rivojlanish va jamiyatning faolligini rag'batlantirish vositasi sifatida tan olishni boshladi. Bu raqamli savodxonlik va onlayn ishtirokni oshirishga qaratilgan bir qator qonunchilik o'zgarishlariga turtki bo'ldi. Xususan, "Elektron hukumat to'g'risida" gi qonun (2015-yil) ijtimoiy tarmoqlardan davlat xizmatlarini ko'rsatish va fuqarolar ishtirokini tashkil etish platformasi sifatida foydalanishni nazarda tutadi. Biroq, ushbu platformalardan hukumat monitoringi va nazorati maqsadlarida suiste'mol qilinishi mumkinligi haqida xavotir bor.

2016-yildan buyon O'zbekistonda mamlakatdagi kengroq siyosiy o'zgarishlar tufayli raqamli tartibga solishga nisbatan liberal yondashuv tomon siljish kuzatildi. Raqamli innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash, foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish va onlayn kontentni tartibga solish uchun qonunlar qabul qilindi. Xususan, "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida" gi qonun (2019-yil) shaxsiy ma'lumotlarni, jumladan, ijtimoiy tarmoqlar orqali uzatiladigan ma'lumotlarni himoya qilishning huquqiy asoslarini belgilab berdi. Mazkur qonun O'zbekistonning raqamli qonunchiligini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish yo'lidagi muhim qadam sifatida baholandi.

Biroq, bu yutuqlarga qaramay, hal etilmagan muammolar ko'p. Ushbu qonunlarning qo'llanilishi ko'pincha mos kelmaydi va kontentni moderatsiya qilish hamda yurisdiksiya masalalari kabi asosiy masalalar bo'yicha aniq ta'riflarga ega emas. Qolaversa, ijtimoiy tarmoqlarning global tabiati O'zbekiston kabi huquq tizimi asosan milliy-yurisdiksiyaga asoslangan davlat uchun o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi.

O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solish tarixi mamlakatning raqamli davr bilan rivojlanib borayotgan o'zaro ta'siridan dalolat beradi. Shuningdek, u raqamli imkoniyatlarni ilgari surish va asosiy huquqlarni himoya qilishni muvozanatlashtiradigan qonunchilik islohotlariga doimiy ehtiyojni ta'kidlaydi.

O'zbekistondagi ijtimoiy tarmoqlarga oid bugungi qonunchilik asoslari ko'plab qonunlar va me'yoriy qarorlardan iborat bo'lib, ular birgalikda mamlakatning raqamli davr bilan bog'liq yangi muammolarga moslashish istagini aks ettiradi. Jumladan, "Axborotlashtirish to'g'risida" gi qonun (2004-yil), "Elektron hukumat to'g'risida" gi qonun (2015-yil) va "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida" gi qonun (2019-yil) va boshqalar shular jumlasidandir. Ta'kidlash joizki, ushbu qonun hujjatlari nafaqat ijtimoiy tarmoqlarga taalluqli, balki raqamli makonni tartibga solishning yanada keng doirasini ham belgilaydi.

Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risidagi qonun (2019) ijtimoiy tarmoqlar uchun asosiy rol o'ynaydi, chunki u ma'lumotlar subyektlarining huquqlarini va ma'lumotlar operatorlarining majburiyatlarini belgilaydi. Ushbu qonun butun dunyo bo'ylab ma'lumotlarni himoya qilish qonunchiligiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan Yevropa Ittifoqining ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha umumiy reglamenti (GDPR) kabi xalqaro ma'lumotlarni himoya qilish standartlariga mos keladi.[6]. Shunga qaramay, ushbu qonun ta'riflardagi noaniqlik va ma'lumotlarni uzatish va qayta ishlash kabi asosiy masalalarda aniqlik yo'qligi uchun tanqid qilindi.

Biroq, ushbu qonunlarni qo'llash ba'zi muammolarga duch keldi. Ulardan biri huquqni muhofaza qilish faoliyatini samarali amalga oshirish uchun tashkiliy salohiyatning yetarli emasligidir. Masalan, Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari sohasida

nazorat bo'yicha davlat inspeksiyasi ma'lumotlarni himoya qilish uchun mas'ul bo'lgan nisbatan yangi organ bo'lib, uning tartibga solish vakolatlarini takomillashtirishda davom etmoqda. Qolaversa, huquqiy manzara yanada murakkablashadi, chunki O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan ko'plab ijtimoiy tarmoqlar xorijdan, asosan AQShdan. Ushbu platformalar ishlab chiqarilgan mamlakat qonunlariga bo'ysunadi, bu O'zbekiston qonunchiligiga zid bo'lishi mumkin. Bu yurisdiksiyaviy muammolarni keltirib chiqaradi va raqamli tartibga solish bo'yicha xalqaro hamkorlik zarurligini ta'kidlaydi.[19]

Yana bir muhim jihat - bu qonun va aholining raqamli huquq va majburiyatlardan xabardorligi o'rtasidagi tafovut. O'zbekistonlik ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarining ko'pchiligi o'zlarining qonuniy huquqlaridan bexabar bo'lib, tovon puli talab qilishlariga to'sqinlik qilmoqda.[7]

Aytish joizki, O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarning huquqiy asoslarini yaratish borasida sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, huquqni muhofaza qilish, yurisdiksiya va jamoatchilikni xabardor qilish borasida jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish huquqiy islohotlar, institutsional salohiyatni oshirish va ta'lim sohasidagi tashabbuslarni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi.

Kuchli tomonlar	Zaif tomonlar
Mamlakatning ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi xalqaro standartlarga moslashishga tayyorligini aks ettiruvchi qonunlarning mavjudligi (Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonun, 2019 yil).	Qonunlar o'ziga xoslik va noaniq ta'riflarning etishmasligidan aziyat chekmoqda, bu esa foydalanuvchilar va ijtimoiy media operatorlari uchun noaniqlikni keltirib chiqaradi (Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risidagi qonun, 2019).
Qonunchilik davlat boshqaruvi uchun raqamli texnologiyalardan samarali foydalanishga intilishdan dalolat beradi ("Elektron hukumat to'g'risida"gi qonun, 2015-yil).	Qonunlarning, hatto eng yaxshilarining ham samaradorligini susaytiradigan mustahkam ijro mexanizmining yo'qligi.
Qonunda ma'lumotlarni himoya qilish tamoyillari xalqaro standartlarga mos bo'lib, xalqaro amaliyotga katta e'tibor qaratilayotganidan dalolat beradi.	Aloqa, axborotlashtirish va telekommunikatsiya texnologiyalari sohasida nazorat bo'yicha davlat inspeksiyasi - ma'lumotlar himoyasi bo'yicha nazorat organi - nisbatan yangi bo'lib, o'zining me'yoriy ekspertizasini hali ham rivojlantirmoqda.
Mamlakat raqamli innovatsiyalarga ochiqligini ko'rsatmoqda, bu esa kelajakda ijtimoiy tarmoqlarni yaxshiroq tartibga solishga olib kelishi mumkin.	Kontent moderatsiyasi, reklama va spam kabi ijtimoiy media bilan bog'liq muayyan muammolarni hal qiluvchi maxsus qonun va qoidalarning yo'qligi.

O'zbekistonning ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish bo'yicha amaldagi qonunchilik bazasining kuchli va zaif tomonlari

Bundan tashqari, xalqaro ijtimoiy tarmoq platformalarining yurisdiksiyasi bilan bog'liq jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda. Yevropa sudida Google Ispaniya ishida ko'rsatilgandek, milliy qonunlarni xalqaro raqamli platformalarga qo'llash qiyin bo'lishi mumkin, bu esa mumkin bo'lgan qonunlar to'qnashuvi va ijro etishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.[15]. Shu sababli, o'zining afzalliklariga ega bo'lgan mavjud qonunchilik bazasiga qaramay, u ijtimoiy tarmoqlarning murakkab va tez o'zgaruvchan muhitini tartibga solish uchun hali to'liq moslashtirilmagan. Bu muammolarni hal qilish uchun yanada aniqroq qonunlar, qonunlar ijrosini ta'minlashning ishonchli mexanizmlari va xalqaro hamkorlik zarur. Biroq bu istiqbolga O'zbekistonning qonunchilik bazasini yanada rivojlantirish, fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilish uchun raqamli texnologiyalar salohiyatidan to'liq foydalanish imkoniyati sifatida qarash kerak.

O'zbekistonda qonunchilik bazasini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar. Yuqorida ta'kidlanganidek, O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishni belgilovchi amaldagi huquqiy doira o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Ilg'or xalqaro tajribalarni o'rganish asosida O'zbekiston qonunchiligini ushbu sohada optimallashtirishning quyidagi yo'nalishlarini taklif qilish mumkin.

Yaxshilanishlar	Tavsif
Batafsilroq va sohaviy tartibga solish	GDPR va AQSh sanoat qoidalarining umumiy qoidalarini birlashtirgan yondashuvni qabul qilish. Bu muayyan sohalarda chuqurroq, maqsadli himoyani ta'minlashi va qonunchilikning shaffofligi va tushunarligini oshirishi mumkin.
Maxfiylikni tartibga solishga sanoat yondashuvini o'rganish	AQSHda COPPA va HIPAA kabi ma'lum sohalarda ma'lumotlarni maqsadli himoya qilishni ta'minlaydigan sanoat qonunlarini amalga oshirish.
Majburiy ijro mexanizmlarini kuchaytirish	AQShdagi FTC va Buyuk Britaniyadagi ICO dan samarali ijro strategiyalarini o'rganish va qo'llash. Bu huquqni muhofaza qilish va ijtimoiy media foydalanuvchilari himoyasini yaxshilashi mumkin.
Xalqaro hamkorlikni kengaytirish	Ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish va ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha xalqaro hamkorlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatlarini ko'rib chiqish. Bu me'yorlar va standartlarga rioya qilish bo'yicha sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlashi, shuningdek, eng yaxshi tajribalar almashinuvini rag'batlantirishi mumkin.

Foydalanuvchilarni o'qitish va xabardorlik

Foydalanuvchilarning ma'lumotlar va ijtimoiy media bilan bog'liq huquq va majburiyatlari haqida xabardorligini oshirish uchun o'quv va ta'lim dasturlarini amalga oshirish. Bu kompaniyalar va fuqarolik jamiyati guruhlarini bilan hamkorlikni o'z ichiga olishi mumkin.

Umumiy qonunchilik muhitini yaxshilash

Internet va ijtimoiy tarmoqlarning global xarakterini hisobga olgan holda, O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun qulay iqlimni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Aytish joizki, O'zbekistonda ijtimoiy tarmoqlarga nisbatan qo'llaniladigan qonunchilik bazasini takomillashtirishning turli usullari mavjud. Foydalanuvchilar manfaatlarini himoya qilish va qulay raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni rag'batlantirish o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhimligini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Batafsilroq sohaviy yondashuvni integratsiyalash, huquqni muhofaza qilish choralari kuchaytirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va foydalanuvchilar bilan ta'lim ishlariga ustuvor ahamiyat berish O'zbekistonga ijtimoiy tarmoqlarni yanada samaraliroq tartibga solishga erishish va raqamli muhitda fuqarolarning huquqlarini himoya qilishni ta'minlash imkonini beradi.

Ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishning xalqaro standartlari va amaliyoti. Xalqaro huquqiy hujjatlar va shartnomalar milliy qonunchilik bazasiga, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni himoya qilish va shaxsiy daxlsizlik kabi sohalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bir nechta asosiy hujjatlar milliy qonunchilik uchun mezon va mezon bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro huquqiy hujjat	sana	Qisqa Tavsif
GDPR (Yevropa Ittifoqining umumiy ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari)	Yevropa Ittifoqi reglamenti, 2018 yil 25 may	Qonun hujjatlari oshkorlik, adolatlilik va javobgarlik tamoyillariga asoslangan bo'lib, unutilish huquqi, ma'lumotlarning ko'chirilishi va rozilik tamoyili kabi asosiy tushunchalarni kiritadi.
Birlashgan Millatlar Tashkilotining Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakti (ICCPR)	BMT Bosh Assambleyasi, 1966 yil	Ijtimoiy tarmoqlar bilan bog'liq asosiy huquqlarni, jumladan shaxsiy daxlsizlik huquqini (17-modda) va so'z erkinligi huquqini (19-modda) belgilaydi.
Shaxsiy ma'lumotlarni avtomatik qayta ishlash bo'yicha shaxslarni himoya qilish to'g'risidagi 108-Konventsiya	Yevropa Kengashi, 1981 yil	Shaxga doir ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashda suiiste'mol qilishdan himoya qiluvchi birinchi majburiy xalqaro hujjat.

Maxfiylikni himoya qilish va shaxsiy ma'lumotlarning transchegaraviy oqimi bo'yicha OECD ko'rsatmalari	OECD, 2013	Ma'lumotlar sifatini ta'minlash, maqsadni ko'rsatish, to'plashni cheklash va shaxslarning o'z ma'lumotlariga kirish va tuzatish huquqlarini ta'minlash zarurati bo'yicha maslahat.
Afrika Ittifoqining kiberxavfsizlik va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi konvensiyasi	Afrika Ittifoqi, 2014 yil	Afrika Ittifoqining o'ziga xos ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy sharoitlarini aks ettiruvchi mintaqaviy vosita.
APEC Maxfiylik konvensiyasi	APEC, 2005 yil	Osiyo-Tinch okeani iqtisodiy hamkorligining o'ziga xos ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy sharoitlarini aks ettiruvchi mintaqaviy hujjat.

Ta'kidlash joizki, xalqaro-huquqiy hujjatlar va shartnomalar milliy huquq tizimlarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan tamoyil va standartlarning boy manbasi hisoblanadi. Ular shaxsiy ma'lumotlar va maxfiylikni himoya qilish muhimligi haqidagi global konsensusni aks ettiradi va ma'lumotlarning erkin oqimi va asosiy huquqlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Xorijiy mamlakatlarda ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishning qiyosiy tahlili. AQShda ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish konstitutsiyaviy tamoyillar, federal va shtat qonunlari va sanoatning o'zini o'zi boshqarish mexanizmlari to'plamidir. Birinchi tuzatish so'z erkinligini kafolatlash orqali ushbu yondashuv uchun asos yaratadi. Ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylikka oid bir qator qonunlar mavjud bo'lsa-da, AQShda Yevropa Ittifoqidagi GDPRga o'xshash yagona federal ma'lumotlarni himoya qilish qonuni mavjud emas.

Qonun/Prinsip	Tavsif
AQSh Konstitutsiyasining birinchi tuzatilishi	So'z erkinligini kafolatlaydi, ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishga yondashuv uchun asosdir
Aloqa to'g'risidagi qonun (1996)	Ijtimoiy tarmoqlarni foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontent uchun javobgarlikdan himoya qiladi
Bolalarning onlayn maxfiyligini himoya qilish qonuni (COPPA)	13 yoshgacha bo'lgan bolalardan shaxsiy ma'lumotlarni yig'ishni tartibga soladi
Kaliforniya iste'molchi maxfiyligi to'g'risidagi qonun (CCPA)	Iste'molchilarga shaxsiy ma'lumotlarni o'chirish va shaxsiy ma'lumotlarni sotishdan voz kechish huquqini beradi
Ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha federal qonun yo'q	Ijtimoiy tarmoqlarni tarqoq tartibga solishga olib keladi, tanqidga olib keladi

AQShdan farqli o'laroq, Yevropa Ittifoqi ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishda markazlashtirilgan va keng qamrovli yondashuvni qo'llaydi. Bu yerda GDPR Yevropa Ittifoqi fuqarolariga shaxsiy ma'lumotlariga nisbatan aniq huquqlar berish orqali asosiy rol o'ynaydi. Bundan tashqari, EI E-tijorat direktivasi va taklif qilingan raqamli xizmatlar to'g'risidagi qonunda ko'rsatilganidek, kontentni tartibga soluvchi qoidalarni qo'llaydi. Ammo bu yondashuvning kuchli tomonlariga qaramay, u innovatsiyalarni bo'g'ib qo'yishi va biznesga ortiqcha yuk yuklashi mumkinligi uchun ham tanqid qilingan.

Nizom/qonun	Tavsif
Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish qoidalari (GDPR)	Yevropa Ittifoqi fuqarolarining o'z ma'lumotlariga kirish, tuzatish va o'chirish huquqlarini, shuningdek ma'lumotlarni qayta ishlashning ayrim shakllariga e'tiroz bildirish huquqini belgilaydi
Elektron tijorat direktivasi	Xizmat provayderlarining noqonuniy kontent uchun javobgarligini cheklaydi, agar ular zudlik bilan uni olib tashlash uchun harakat qilsalar
Raqamli xizmatlar to'g'risidagi qonun (DSA) taklifi	Kontent moderatsiyasi uchun yanada kuchli asos yaratish, jumladan, tegishli tekshiruv majburiyatlari va shaffoflik talablari

Xitoyda ijtimoiy tarmoqlar uchun tartibga solish muhiti, asosan, keng tarqalgan davlat nazorati tufayli AQSh va Yevropa Ittifoqida qo'llaniladigan yondashuvlardan keskin farq qiladi.[4]. Bu ma'lumotlarni mahalliyashtirish va kontentni boshqarish uchun talablarni belgilaydigan 2017 yil Kiberxavfsizlik qonunida namoyon bo'ladi. Aynan ushbu qonun muhim axborot infratuzilmasi operatorlaridan, jumladan, ijtimoiy tarmoqlardan shaxsiy va asosiy biznes ma'lumotlarini mamlakat ichida saqlashni talab qiladi. Bundan tashqari, "Buyuk xavfsizlik devori" deb nomlanuvchi kontentni boshqarish tizimi muayyan tarkibga kirishni qat'iy cheklaydi. Bunday yondashuv hukumatning xavfsizlik manfaatlarini qo'llab-quvvatlagan holda, inson huquqlari, global ma'lumotlar oqimi va texnologik innovatsiyalar haqida muhim savollar tug'diradi.

Qonun/Nizom	Tavsif
Kiberxavfsizlik qonuni (2017)	Xitoyda shaxsiy ma'lumotlar va maxfiy biznes ma'lumotlarini saqlash uchun ijtimoiy tarmoqlarni talab qiladi.
"Ajoyib brandmauer" tizimi	Siyosiy jihatdan sezgir yoki zararli deb hisoblangan kontentga kirishni cheklaydi.

Janubiy Koreya va Yaponiyada ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solish yondashuvlari o'zlarining ijtimoiy-siyosiy kontekstidan kelib chiqqan holda umumiy va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Janubiy Koreyada qonunchilik "Axborot va kommunikatsiyalar tarmog'i to'g'risida"gi qonun atrofida tashkil etilgan bo'lib, u foydalanuvchi maxfiyligi, ma'lumotlar himoyasi va onlayn kontentni tartibga solish bilan bog'liq masalalarni tartibga soladi. Biroq so'z erkinligi bilan bog'liq muammolar ham bor, masalan, bahsli "haqiqiy ism" tizimi. Bundan farqli o'laroq, Yaponiya ijtimoiy tarmoqlarni tartibga solishga ko'proq liberal yondashadi va o'z-o'zini

tartibga solishga urg'u beradi. Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonun ma'lumotlarni himoya qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, nohaq kamsituvchi nutq va xulq-atvorni yo'q qilish bo'yicha rag'batlantiruvchi sa'y-harakatlar esa onlayn nafratga qarshi kurashadi.

Mamlakat	Asosiy qonunlar va qoidalar	Asosiy xususiyatlar
Janubiy Koreya	"Axborot-kommunikatsiya tarmoqlari to'g'risida"gi qonun (2001-yil)	Qattiq davlat nazorati, faol huquqni muhofaza qilish
Yaponiya	Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risidagi qonun (2003), Internetda nohaq kamsituvchi nutq va xatti-harakatlarni yo'q qilishga qaratilgan sa'y-harakatlarni rag'batlantirish (2016)	Liberal yondashuv, o'z-o'zini tartibga solishga urg'u

Xulosa. Ushbu ilmiy maqolada ijtimoiy tarmoqlar kontekstida fuqarolik-huquqiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning qiyinchilik va muammolari bilan bog'liq masalalar chuqur yoritilgan bo'lsa-da, asosiy misol sifatida O'zbekistonning amaldagi me'yoriy-huquqiy bazasi keltirilgan. Milliy huquqiy tizimlarni takomillashtirish, jumladan, jahon standartlari va boshqa mamlakatlar tajribasini tahlil qilish va moslashtirishning muhim zarurati ta'kidlangan. Tadqiqotda yangi tartibga solish mexanizmlarini ishlab chiqishda, shuningdek, fuqarolik qonunchiligini ijtimoiy tarmoqlar amaliyotiga tatbiq etishda puxta o'rganish va ko'rib chiqishni talab qiluvchi asosiy masalalar aniqlandi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ijtimoiy tarmoqlarning transchegaraviy xususiyatini inobatga olgan holda, ish ushbu sohani samarali tartibga solish va foydalanuvchilar huquqlarini himoya qilish uchun xalqaro muvofiqlashtirish va hamkorlik zarur. Bu bizning jamoaviy mas'uliyatimizni va individual foydalanuvchilardan tortib hukumat va korporativ tuzilmalargacha bo'lgan barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini muvozanatlashtiradigan yangi huquqiy hujjatlar va yondashuvlarni ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha noyob imkoniyatimiz mavjudligi haqida xulosaga kelishimiz mumkin bo'ladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati. 2-jild / Tahrir hay'ati: T.Mirzayev va b.; O'zR FA Til va adabiyot instituti. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006. – 672 b.
2. Завалишина Д.Н. Практическое мышление: специфика и проблемы развития. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2005. – 376 с.
3. Катханова Ю.Ф., Корзинова Е.И., Игнатъев С.Е. Визуализация учебной информации как педагогическая проблема // Вестник АГУ. – 2018. – № 4 (228). – С. 51-59.
4. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. – М.: "Эксмо", 2006. – 944 с.
5. Тодышева Т.Ю. Взаимосвязь гибкости личности и самооценки личности // Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П.Астафьева. Актуальные проблемы науки. Психология. – 2013. – № 4 (58). – С. 138-142.
6. Толковый словарь английского языка / Под ред. А.Хорнби. – М.: Сигма пресс, 1995. – 850 с.

7. Bolter D. Exploring and changing the world of the media // Humanistic perspectives in the technological world. Georgia: Georgia Institute of Technology. – 2014. – P. 211-215.
8. Cognitive Flexibility Theory (Spiro, Feltovitch & Coulson). – URL: <https://www.instructionaldesign.org/theories/cognitive-flexibility/>.
9. Sorokin P.A. Social and Cultural Mobility. The free Press of Glencoe, Illinois. – 654 p. – URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275737>.
10. This is the indispensable skill that will future-proof your career. – URL: <https://www.fastcompany.com/90516784/this-is-the-indispensable-skill-that-will-future-proof-your-career>.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/5 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).